

הקדמה

פעמים רבות אנו שומעים על מעלתם של עם ישראל, על הייחודיות שלהם כלפי שאר האומות ועל האידאליים הגדולים שמתפקידם לקדם בעולם. אולם לא תמיד עם ישראל מצליח להגשים את כל מה שמוטל עליו. כבני אדם חומריים יש לכל אחד חסרונות וניסיונות, עליות וירידות. המקום שבו מורכבות זו בולטת ביותר הוא היחס בין עם ישראל למלאכים. מעלתם של המלאכים גדולה לכאורה לאין ערוך משל ישראל. הם רוחניים ושמימיים, בלא כל ירידה או סטייה מרצון הבורא, והם אף לא מוגבלים בגוף גשמי. אולם חז"ל לימדו אותנו שהדבר אינו נכון. עם ישראל גדול ונשגב הרבה יותר מהמלאכים, והוא זה שעומד במרכז הבריאה של העולם שברא הקב"ה - לכבודו.

כחלק מהספר העוסק ביצירתו של עם ישראל ובשורשי תפקידו בעולם, חשוב כל כך להבין יותר את עצמת מעלתם של עם ישראל, את המקום הרוחני העליון שבו הם נמצאים, ולהבין עד כמה הם אהובים לפני המקום. על כך נלמד בפרק שלפנינו.

ביאורים

בפתיחת כל בוקר, בתחילתה של תפילת שחרית, אנו מאריכים לעסוק בתהליך של יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ואת פסוקי דזמרה אנו חותמים בשירת הים. ככלל, 'יציאת מצרים' היא אירוע שפוגש אותנו בכל ימות השנה: אדם מצווה לזכור בכל יום את יציאת מצרים, ובימים של שבת או מועד עליו להזכיר שהשבתות והמועדים הם זכר ליציאת מצרים. יציאת מצרים היא אירוע מהותי ומשמעותי מאוד בתולדות עם ישראל, ולו השלכות גדולות על חייו של כל יהודי בכל יום.

מדוע? מדרגתם של עם ישראל היא מדרגה נבדלת ומיוחדת. מצד אחד אנו חיים, אוכלים, ישנים, נולדים ומתים ככול שאר בני האדם, ומצד שני עם ישראל הוא עם מיוחד, בעל מדרגה גבוהה הנבדלת מכל העמים, עד כדי כך שמבחינות מסוימות מעלתם אפילו גבוהה ממעלת המלאכים, כפי שיבאר המהר"ל בהמשך.

יציאת ישראל ממצרים מהווה מעין 'לידה' מחודשת של עם ישראל. ביציאת מצרים עם ישראל יצא מאותה מדרגה חומרית שפלה של המצרים, והגיע למדרגה חדשה, המיוחדת לבניו של בורא העולם. קריעת ים סוף ושירת הים הן האירוע החותם את יציאת מצרים. המים מבטאים מוגבלות מסוימת. אמנם הם פחות עכורים וחומריים מדברים חומריים אחרים, אך הם עדיין נכללים בחומר. כאשר הקב"ה הניס את הים מפני עם ישראל וקרעו, הוא זיכה אותם להגיע למדרגה נעלה שאינה כפופה יותר אל החומר.

לפי זה מסביר המהר"ל את עניינה של שירת הים. אמירת שירה באופן כללי מבטאת את גילוי כבודו של הבורא בעולם, ולכן כל הנבראים שנבראו לכבודו אומרים שירה. זו הסיבה שהמעמד החותם את יציאת מצרים ואת לידת עם ישראל כעמו של הקב"ה, המרוממים מן החומר, הוא מעמד של גילוי כבודו של הבורא העומד במרכז העולם, ולכן ראוייה אז במיוחד השירה.

לעילוי נשמת עטרה נאוה בת רפאל צבי קמיל ע"ה
לעילוי נשמת צבי חיון בן אסתר ז"ל

פרק סח

נושא הפרק: ראיות מדברי חז"ל שמעלת ישראל גדולה ממעלת המלאכים

בפרק הזה אוסיף לך מדברי חכמים, ואיך החזיקו הדבר הזה, עד שלא יהיה ספק בדבר הזה. במדרש (תנחומא בבורה) בשלח (י) בפסוק אַז יִשִּׁיר (שמות טו, א): **כִּי־נָתַן לְיִשְׂרָאֵל חֲנוּן עַל הַיָּם בְּקִשּׁוֹ מַלְאכֵי הַשָּׁרֵת לֹמֵר שִׁירָה, וְלֹא הֵנִיחַ לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אָמַר לָהֶם: בְּנֵי נְתוּנִים בְּצַרְהָ וְאַתֶּם מְבַקְשִׁים לֹמֵר שִׁירָה! שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד, ט): וְלֹא קָרַב זֶה אֵל זֶה כָּל הַלַּיְלָה. כִּי־נָתַן לְיִשְׂרָאֵל חֲנוּן עַל הַיָּם בְּקִשּׁוֹ מַלְאכֵי הַשָּׁרֵת וַיִּשְׁרָאֵל לֹמֵר שִׁירָה, אָמַר רַבִּי אֲבִין הַלְוִי: ²לְמַלְךְ שִׁירָה לְמַלְחָמָה וְנִצַּח, בָּא בְּנֵו וְעָבְדוּ וְעִטְרָה בְּיָדָם. אָמְרוּ לוֹ לְמַלְךְ: עֲבָדְךָ וּבְנֵךְ מִבְּחוּץ וְעִטְרָה בְּיָדָם, מִי יִנָּס תְּחִלָּה? אָמַר לָהֶם: בְּנֵי יִנָּס תְּחִלָּה. כִּף אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הֵנִיחוּ יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה לֹמֵר שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אַז יִשִּׁיר. נִמְצְאוּ הַנְּשִׁים וּמַלְאכֵי הַשָּׁרֵת עֹמְדִים, מִי יִקְלַס תְּחִלָּה? אָמַר רַב: אֲדוֹן הַשְּׁלוֹם עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים סח, כו): קִדְּמוּ שָׁרִים - אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אַחֵר נֹגְגִים - אֵלֹהֵי הַמַּלְאכִּים, בְּתוֹךְ עֲלְמוֹת תּוֹפְפוֹת - אֵלֹהֵי הַנְּשִׁים. אָמַר רַבִּי לִוִּי: ³הַשְּׁמַיִם, לֹא אֶקְבַּל אֶת הַדָּבָר, אֵלֹהֵי הַנְּשִׁים קִלְסוּ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּתוֹךְ עֲלְמוֹת תּוֹפְפוֹת, הַעֲלְמוֹת בְּתוֹךְ. הַתְּחִילוּ מַלְאכֵי הַשָּׁרֵת לְהִתְרַעַם: לֹא דִי שֶׁקְדָמוֹנִי הַנְּשִׁים אֵלֹהֵי הַנְּשִׁים! אָמַר לָהֶם: חֵיִיכֶם, כִּף כְּתִיב (יחזקאל ג, יב): וְאֶשְׁמַע אַחֲרֵי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל וּגוֹ', מֵהוּ אַחֲרֵי? אַחֵר שֶׁקִּלְסְתִּי אֲנִי וְחִבְרִי, אַחֵר כִּף אָמְרוּ מַלְאכֵי הַשָּׁרֵת: בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ (שם), עַד כָּאן.**

ובאר זה, כי כאשר עלו ישראל מן הים אז קנו ישראל עצם מדרגתן ומעלתן, כמו שמבאר בספר הזה, כי ישראל לא קנו עצם מעלתן עד אחר שעברו ים. ולכן שם ישראל: עברים, על שם עבר ים, כמו שנתבאר למעלה מדברי חכמים. וכל בריאה שנברא מן השם יתברך לא נברא אלא לכבודו, שנאמר (שעיהו מג, ז): כל הנקרא בשמי, לכבודי בראתיו, יצרתיו, אף עשיתיו. ולפיכך כל הנבראים בעולם אומרים שירה אל הקדוש ברוך הוא, כי השירה לכבודו יתברך, ובכל נמצא יש בו מן כבודו יתברך, וזאת היא השירה מן הנמצאים. ומפני זה כאשר קנו ישראל עצם מעלתן, כשעברו ים, אז מיד אמרו שירה, כי במה שנעשו ישראל לעם ראוי שיהיה זה לכבוד השם יתברך, ואמרו שירה.

בפרק זה אוסיף ראיות מדברי חכמים על כך שמעלת ישראל גבוהה ממעלת המלאכים, ויתברר שחכמים החזיקו בדעה זו, עד שלא יהיה בזה ספק כלל. במדרש על הפסוק: אז ישיר משה אמרו: בשעה שחננו ישראל על הים בקשו מלאכי השרת לומר שירה ולא הרשה להם הקב"ה. אמר להם: בני נתונים בצרה ואתם רוצים לומר שירה! שנאמר: ולא קרב זה אל זה כל הלילה. כשעלו ישראל מן הים בקשו מלאכי השרת וישראל לומר שירה, אמר רבי אבין הלווי: ²משל למה הדבר דומה? למלך שהלך למלחמה וניצח. באו בנו ועבדו ועטרה בידם. אמרו למלך: עבדך ובנך בחוץ ועטרה בידם, מי יכנס תחילה? אמר להם: בני יכנס תחילה. כך אמר הקב"ה: תנו לישראל לומר שירה תחילה, שנאמר: אז ישיר. נמצאו הנשים ומלאכי השרת עומדים, מי יקלס תחילה? אמר רב: אדון השלום עושה שלום ביניהם, שנאמר: קדמו שרים, אלו ישראל. אחר נוגגים, אלו מלאכי השרת. בתוך עלמות תופפות, אלו הנשים. אמר רבי לוי: ³נשבע אני, לא אקבל את הדבר, אלא הנשים קלסו תחילה, שנאמר: בתוך עלמות תופפות, העלמות באמצע. התחילו מלאכי השרת להתרעם: לא די שקדמונו האנשים אלא גם הנשים! אמר להם: חייכם, כך נאמר: ואשמע אחרי קול רעש גדול וכו'. מהו אחרי? אחר שקלסתי אני וחברי. אחר כך אמרו מלאכי השרת: ברוך כבוד ה' ממקומו.

ביאור דבריהם: בשעה שעלו ישראל מהים קנו את מעלתם הגבוהה, כמו שהתבאר בספר זה פעמים רבות. כלומר, אף שכבר יצאו ממצרים, עדיין לא קנו את מעלתם עד שיצאו מהים, ולכן נקראו: עבריים, מלשון עוברי ים. כל בריאה שברא הקב"ה לא בראה אלא לכבודו, שנאמר: כל הנקרא בשמי, לכבודי בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו. לכן כל הנבראים בעולם אומרים שירה לקב"ה, כי השירה משמעותה גילוי לכבודו של הקב"ה, ובכל נברא יש גילוי כבודו יתברך. ומפני זה כאשר קנו ישראל את מעלתם בעלותם מהים, אמרו שירה, כי היות ישראל לעם, ראוי שיהיה זה לכבודו של הקב"ה, ולכן אמרו שירה.

מאמר חז"ל
שישראל הקדימו
לומר שירה לפני
המלאכים

כשקובלו ישראל
מעלתם אמרו
שירה